

Torna el desassossec de Fernando Pessoa

El 'Llibre del desassossec' és l'obra mestra en prosa de l'escriptor portuguès. Redactada entre el 1913 i el 1935, no es va publicar fins al 1982. Des de llavors el text ha anat variant en funció de les edicions. Quaderns Crema en presenta una nova versió catalana a partir de l'edició portuguesa de Richard Zenith

a

llegim

46-47

● Entrevista a Valentí Puig, que publica una novel·la distòpica ● Nova entrega de 'Tots els contes' de Víctor Català

48-49

● Marta Orriols escriu una novel·la sobre com es pot gestionar el dol ● Les memòries d'infantesa de Margarit

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

“Tot allò que l'home exposa o expressa és una nota al marge d'un text esborrat completament”.

Aquestes paraules de Bernardo Soares, un dels heterònims més prolífics –i alhora volàtils– de Fernando Pessoa (1888-1935), formen part d'un dels fragments del *Llibre del desassossec*, que Quaderns Crema recupera en una traducció revisada, ampliada i corregida de Gabriel Sampol i Nicolau Dols. Són il·lustratives no només per la seva vocació programàtica (la desaparició inexorable, el poc valor del que un fa) sinó també perquè l'escriptor portuguès va morir sense deixar una obra consolidada, tot i que, paradoxalment, no ha deixat de créixer des que un grup de treball va començar a endreçar el seu llegat per ordre del govern portuguès. Això passava el 1969, en plena dictadura salazarista, poc després d'un primer intent d'obres completes publicades a Edições Ática: Pessoa s'havia apagat a Lisboa el 1935, amb només 47 anys, havent publicat únicament el llibre *Mensagem* (*Missatge*) i poemes i articles en revistes com *Orpheu*, *Athena* i *Sudoeste*.

Ficats a dins d'un bagul hi havia 27.543 documents, distribuïts en 343 sobres. L'ordenació del material va permetre agrupar la poesia de l'autor en funció dels seus heterònims, dels quals destaquen Ricardo

Reis, Álvaro de Campos i Alberto Caeiro, així com recuperar *Missatge*, reivindicar el valor dels *Robaiyat* i la producció pessoana en anglès –va començar a escriure en aquesta llengua–. En aquest sentit val la pena donar un cop d'ull als sonets traduïts al castellà recentment per Francisco Barrinuevo a *35 sonnets* (Isla de Siltolá, 2018). El bagul també ha permès publicar volums de prosa força coneguts, com *El banquer anarquista* i *L'educació de l'estoic* –tots dos a Quaderns Crema–, però també extravagàncies com *Es-critos sobre genio y locura*, els esbossos de novel·les policiaques reunits a *Quaresma, descifrador* –aquests dos, a Acantilado–, els dietaris i apunts biogràfics i els contes, disponibles en castellà a Pàginas de Espuma des del 2016. Finalment, entre les obres teatrals de l'autor destaca el “drama estàtic en un acte” *El mariner* (Arola, 2007) i l'enigmàtic *Faust* (Edicions Poncianes, 2013).

Un original que evoluciona

El corpus literari de Fernando Pessoa no ha deixat de créixer durant les últimes dècades. El cas del *Llibre del desassossec* és d'una singularitat notable enmig de les circumstàncies particulars del llegat de l'escriptor. Després d'un tast de 90 pàgines a Arte & Cultura el 1961 va arribar l'*editio princeps* d'Ática el 1982, a càrrec de Teresa Sobral Cunha i Ma-

LLIBRE DEL DESASSOSSEC
FERNANDO PESSOA
QUADERNS CREMA
TRADUCCIÓ
DE GABRIEL SAMPOL
I NICOLAU DOLS
592 PÀG. / 27 €

ria Aliete Galhoz. Quatre anys després, Publicações Europa-América va donar a conèixer, en dos volums, una nova versió del llibre, aquesta vegada feta per António Quadros. El 1990 va arribar l'edició de Presença feta per Teresa Sobral Cunha. “Ens trobem amb el cas d'un original en contínua evolució, perquè Pessoa mai va donar per definitiu el llibre”, diu Gabriel Sampol, que des de fa dues dècades ha traduït llibres de José Almada Negreiros, Fernão Mendes Pinto, José Saramago, António Vieira, Valter Hugo Mae i, acompanyat de Nicolau Dols, el *Llibre del desassossec*.

La primera versió catalana del llibre va aparèixer l'any 2002 a Qua-

02

01

derns Crema. “La meva primera experiència com a lector amb el *desassossec* va ser a partir de la versió de Quadros, que separava les dues parts: *Autobiografia sense fets* i *Els grans fragments*”, recorda. El tàndem, però, va treballar a partir de l’edició de Richard Zenith publicada a Assírio & Alvim el 1998. El 2010 l’especialista va donar a conèixer en portuguès una nova versió –amb múltiples canvis i correccions–, que és la que Dols i Sampol han tingut en compte en aquesta nova versió catalana. A primer cop d’ull, hi ha el mateix nombre de fragments breus (481) i els textos més extensos segueixen també la mateixa estructura. “L’essència del llibre és la mateixa, però hi ha un gran nombre de petits detalls que canvien el sentit dels textos”, diu Sampol. Hi ha quatre fragments sencers que han estat substituïts (el 22, el 212, el 237 i el 288). També hi ha modificacions en la lectura de paraules “a causa de la lletra infernal de l’autor”. Així, per citar-ne només tres exemples, “la meva impaciència” es transforma en “la meva inconsciència” (184), “quants de Verlaines he estat!” passa a ser “Quants d’Horacis he estat!” (290) i “en aquestes ànimes on em precipito” és ara “en aquestes abismes on em precipito” (293).

Richard Zenith explica en un pròleg a l’edició portuguesa que el *Llibre del desassossec* és un dels projectes més antics de Pessoa. “Neix un any

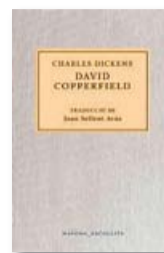
abans que concebi Caeiro, Campos i Reis –explica–. El text fundacional és *Dins la selva de l’alienació*, del 1913, la primera prosa creativa de l’autor”. Pessoa tenia tot just 25 anys. Hi va treballar fins al final de la seva vida. “Com que no tenia cap estructura ni pla, l’horitzó del llibre es va anar allargant –afegeix–. Els seus límits eren cada vegada més incerts, i la seva existència com a llibre era cada vegada menys viable, igual que la mateixa existència de Pessoa es difuminava”.

El volum, un híbrid entre poesia, assaig i literatura del jo, defuig la narrativa i s’instal·la en les reflexions estàtiques i pessimistes d’un ajudant de comptable, Bernardo Soares, que viu a Lisboa tot sol, en un petit pis. “L’estat d’ànim del personatge oscil·la entre l’epicureisme i l’estoïcisme –diu Gabriel Sampol–. Considera que la vida no té sentit. És un home misantrop que viu refugiat a l’oficina i a casa. També és partidari de la inacció: és millor no fer i, si es fa, cal fer tan poc com es pugui”. La paradoxa és que, a base de sumar petits retalls, el llibre frega les 600 pàgines, que cal llegir amb calma i potser millor de forma no consecutiva, espigolant joies enmig del dia a dia anodí de Soares: “Jo no pateixo. El meu desdeny per tot és tan gran que em desdenyo a mi i tot; que, així com menyspreo els patiments dels altres, també menyspreo els meus, i així esclafó sota el meu desdeny el meu propi patiment”.

01. El 1963 Almada Negreiros va pintar Pessoa, i amb els anys s’ha convertit en una de les imatges emblemàtiques de l’autor.
02. Trobada entre Pessoa i l’amic Costa Brochado.

WIKIMEDIA COMMONS

SET CLÀSSICS QUE ALHORA SON NOVETAT

DAVID COPPERFIELD

CHARLES DICKENS (NAVONA)

“Tota consideració crítica de l’obra de Dickens que aspiri a ser justa sempre haurà de considerar-lo més insignificant del que és”, va escriure G.K. Chesterton. Navona recupera la traducció exemplar de Joan Sellent d’una de les novel·les més importants del novel·lista anglès.

LA FERIA DE LAS VANIDADES

WILLIAM H. THACKERAY (ALBA)

Igual que Dickens, Thackeray publicava les seves novel·les a petites dosis a la revista londinenca *Punch*. Alba Editorial suma una altra joia al seu catàleg amb aquesta nova traducció de Miguel Temprano García. És l’epopeia satírica de dues joves, Amelia i Rebecca, al Londres de principis del segle XIX, en ple furor napoleònic.

ESTRUCTURES EN LA BOIRA

WALLACE STEVENS (GODALL)

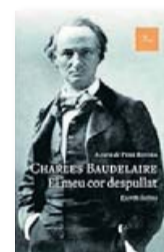
“Els nens que cullen els nostres ossos / no sabran mai que un dia foren / tan ràpids com les guineus al bosc”. Així comença la traducció de *Postal des del volcà* de Josep M. Capilla. És la primera antologia –molt generosa– de Wallace Stevens en català.

PARÍS ERA UNA FESTA

ERNEST HEMINGWAY (VIENA)

Una de les col·leccions que aposta amb més tenacitat per oferir traduccions de clàssics fins ara inèdites en català és El Cercle de Viena. *París era una festa*, de Hemingway, reconstrueix la joventut del nord-americà a la capital francesa dels anys 20. Hi apareixen Stein, Pound i Scott Fitzgerald, entre d’altres.

EL MEU COR DESPULLAT

CHARLES BAUDELAIRE (PROA)

La insatisfacció formava part de la grandesa de Baudelaire, explica Pere Rovira al pròleg d’*El meu cor despulat*, recull de proses autobiogràfiques on tenia previst “amuntegar” totes les seves “còleres”. “Vull fer sentir incessantment que em sento com un estranger al món i als seus cultes”, promet el poeta.

COMEDIA

DANTE ALIGHIERI (ACANTILADO)

Per al professor J.M. Micó, que presenta una nova traducció al castellà del gran poema del Dant –escrit durant les dues primeres dècades del segle XIV–, la vigència del text rau en el fet que tracta “vicis i virtuts de la humanitat”, cosa que permet al lector identificar-s’hi. En català l’han traduït J.M. de Sagarra, J.F. Mira i A. Febrer.

EUREKA

EDGAR ALLAN POE (ADESIARA)

Encara que ha passat a la història de la literatura sobretot gràcies als seus contes (com ara *El gat negre*, *La carta robada* i *Els crims del carrer Morgue*) i al poema *El corb*, Poe també va escriure *Eureka*, una llarga meditació cosmològica que ha traduït al català Marta Pera Cucurell.